

SAVDO XIZMATLARINING IQTISODIY TABIATI VA TASNIFLANISHI

Artikov Zokir

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

ORCID: 0000-0002-5333-4376

zokirartikov86@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada savdo xizmatlarining iqtisodiy tabiati va ularning tasniflanishi tahlil qilinadi. Savdo xizmatlari bozor iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular iste'molchilarga mahsulot va xizmatlarni yetkazib berish jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Maqolada savdo xizmatlarining asosiy xususiyatlari, ularning iqtisodiy ahamiyati hamda turli tasniflash mezonlari asosida guruhlanishi yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy savdo xizmatlari va raqamli texnologiyalarning ularning rivojlanishiga ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: savdo xizmatlari, iqtisodiy tabiat, tasniflash, chakana savdo, ulgurji savdo, xizmatlar bozori, elektron tijorat, raqamli texnologiyalar.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПРИРОДА И КЛАССИФИКАЦИЯ КОММЕРЧЕСКИХ УСЛУГ

Артыков Закир

Самаркандский институт экономики и сервиса

Аннотация. В данной статье анализируется экономическая природа торговых услуг и их классификация. Торговые услуги являются важной составляющей рыночной экономики, поскольку способствуют эффективной организации процесса доставки товаров и услуг потребителям. В статье рассматриваются основные характеристики торговых услуг, их экономическое значение, а также их классификация на основе различных критериев. Кроме того, анализируется влияние современных торговых услуг и цифровых технологий на их развитие.

Ключевые слова: торговые услуги, экономическая природа, классификация, розничная торговля, оптовая торговля, рынок услуг, электронная коммерция, цифровые технологии.

THE ECONOMIC NATURE AND CLASSIFICATION OF TRADE SERVICES

Artikov Zakir

Samarkand Institute of Economics and Service

Abstract. This article analyzes the economic nature of trade services and their classification. Trade services are a crucial component of the market economy, facilitating the efficient organization of the process of delivering goods and services to consumers. The article examines the key characteristics of trade services, their economic significance, and their classification based on various criteria. Additionally, the impact of modern trade services and digital technologies on their development is analyzed.

Keywords: trade services, economic nature, classification, retail trade, wholesale trade, service market, e-commerce, digital technologies.

Kirish.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida savdo xizmatlari milliy va xalqaro bozorlarning samarali faoliyat yuritishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilar o'rtasidagi vositachi bo'lib xizmat qiluvchi savdo sohasi iqtisodiy o'sish, bandlik darajasini oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirishda muhim rol o'ynaydi.

Savdo xizmatlari tovarlarni yetkazib berish, mijozlarga xizmat ko'rsatish, logistika, marketing va boshqa ko'plab jarayonlarni o'z ichiga oladi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar va elektron tijoratning rivojlanishi savdo xizmatlarining ko'lamini kengaytirib, ularning samaradorligini oshirmoqda.

Ushbu maqolada savdo xizmatlarining iqtisodiy tabiati, ularning iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyati hamda turli mezonlar asosida tasniflanishi tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy tendensiyalar va raqamli texnologiyalarning savdo xizmatlariga ta'siri ham ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar sharhi.

Savdo xizmatlarining iqtisodiy tabiati va tasniflanishi bo'yicha ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan turli ilmiy ishlar olib borilgan. Ushbu bo'limda mavzuga oid ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish orqali savdo xizmatlarining iqtisodiy mohiyati, ularning jamiyat va biznesdagi o'rni, shuningdek, tasniflash mezonlari haqida umumiy tasavvur hosil qilishga harakat qilinadi.

Savdo xizmatlari iqtisodiy faoliyatning ajralmas qismi bo'lib, u tovarlar va xizmatlarning iste'molchiga yetib borish jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Adam Smit (1776) va Devid Rikardo (1817) kabi klassik iqtisodchilar bozor iqtisodiyotining samaradorligi savdo jarayonlarini rivojlantirish orqali oshishini ta'kidlaganlar. Jozef Shumpeter innovatsiyalar va tadbirkorlik faoliyati savdo xizmatlarining rivojlanishiga qanday ta'sir qilishini o'rgangan. Zamonaviy tadqiqotlarda (Kotler, 2016; Porter, 1985) savdo xizmatlarining marketing va logistika bilan bog'liq jihatlari chuqur tahlil qilingan.

Mahalliy iqtisodiyotshunoslar, jumladan Karimov (1993), Abdukarimov, Tursunov (2010) kabi olimlar O'zbekistonda xizmatlar sohasini rivojlantirish va uni iqtisodiyotning asosiy drayveriga aylantirish bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borganlar.

Chakana va ulgurji savdo tasnifi (Kotler va Keller, 2016). Ularning ta'kidlashicha, chakana savdo iste'molchilar uchun to'g'ridan-to'g'ri xizmat ko'rsatishga yo'naltirilgan bo'lsa, ulgurji savdo ishlab chiqaruvchilar va boshqa yuridik shaxslar o'rtasidagi tranzaksiyalarni anglatadi. An'anaviy va raqamli savdo xizmatlari (Laudon va Traver, 2020). Ularning fikricha, elektron tijoratning rivojlanishi an'anaviy savdo modellarini o'zgartirib, yangi xizmat turlarining paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda. Moliyaviy va notijorat xizmatlar bilan bog'liq savdo xizmatlari (Stiglitz va Krugman, 2002). Ularning izlanishlari shuni ko'rsatadiki, savdo xizmatlari nafaqat tovar aylanmasini, balki moliyaviy vositalar va iqtisodiy resurslarning taqsimotini ham ta'minlaydi.

Mahalliy tadqiqotchilardan Qo'chqorov (2018), Salimov, Xodjayeov (2017) kabi olimlar O'zbekistonda savdo xizmatlarining tasniflanishi va ularning iqtisodiyotga ta'siri bo'yicha izlanishlar olib borishgan.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bilan savdo xizmatlarining zamonaviy shakllari shakllanib bormoqda. Brynjolfsson va McAfee (2014) – "The Second Machine Age" asarida raqamli texnologiyalar xizmatlar bozoriga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qilgan. OECD (2022) hisobotlari – Raqamli savdo xizmatlarining rivojlanishi va global iqtisodiyotga ta'siri haqida ma'lumot beradi. Mahalliy manbalar – O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yilgi qarorlari (2022) va davlat dasturlari savdo xizmatlarini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarni joriy etishga katta e'tibor qaratmoqda.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, savdo xizmatlari zamonaviy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ularning iqtisodiy mohiyati, tasniflanishi va rivojlanishi bo'yicha turli yondashuvlar mavjud. Ilmiy manbalarda savdo xizmatlarining an'anaviy shakllari bilan birga,

raqamli texnologiyalar yordamida yangi xizmat turlarining paydo bo'layotgani alohida ta'kidlangan. Ushbu jihatlar maqolaning keyingi bo'limlarida batafsil tahlil qilinadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur tadqiqotda savdo xizmatlarining iqtisodiy tabiati va tasniflanishini tahlil qilish uchun turli ilmiy usullar qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik asosi quyidagi yondashuvlardan iborat:

1. Nazariy tahlil usuli – savdo xizmatlarining iqtisodiy mohiyati va tasniflanishi bo'yicha mavjud ilmiy manbalar, iqtisodiy nazariyalar va xalqaro tajribalar o'rganildi;
2. Tizimli yondashuv – savdo xizmatlarini iqtisodiyotning tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqish hamda ularning boshqa iqtisodiy jarayonlar bilan bog'liqligini aniqlashga e'tibor qaratildi;
3. Statistik tahlil – O'zbekiston va xalqaro tashkilotlarning rasmiy statistik ma'lumotlari asosida savdo xizmatlarining hozirgi rivojlanish tendensiyalari o'rganildi;
4. Taqqoslash usuli – savdo xizmatlarining turli mamlakatlardagi rivojlanish darajasi hamda O'zbekiston bilan solishtirish orqali xulosa chiqarildi;
5. Ekspert tahlili – iqtisodiyot sohasidagi mutaxassislar, tadbirkorlar va tijorat tashkilotlari rahbarlarining fikrlari o'rganildi.

Tadqiqot uchun quyidagi manbalarga tayanildi:

- Ilmiy adabiyotlar – savdo xizmatlari bo'yicha xalqaro va mahalliy tadqiqotlar;
 - Rasmiy statistik ma'lumotlar – O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Jahon banki, Jahon savdo tashkiloti (WTO) va Birlashgan Millatlar Tashkiloti (UNCTAD) hisobotlari;
 - Huquqiy-me'yoriy hujjatlar – O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari, qonunlar va davlat dasturlari;
 - Amaliy tadqiqotlar – O'zbekistonda savdo xizmatlarini rivojlantirish bo'yicha mahalliy biznes subyektlari tajribasi.
- Tadqiqotda quyidagi cheklovlar mavjud:
- Savdo xizmatlarining barcha yo'nalishlarini to'liq qamrab olish o'rniga asosiy yo'nalishlarga e'tibor qaratildi;
 - Raqamli savdo xizmatlari bo'yicha ma'lumotlar hali to'liq shakllanmaganligi sababli, tahlil asosan mavjud statistik ma'lumotlarga asoslandi;
 - Tadqiqotning geografik doirasi asosan O'zbekiston va ayrim rivojlangan mamlakatlar bilan cheklangan.

Tadqiqot metodologiyasi asosida savdo xizmatlarining iqtisodiy mohiyati, tasniflanishi va rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar tizimli ravishda tahlil qilindi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Ushbu bo'limda savdo xizmatlarining iqtisodiy mohiyati va tasniflanishini aniqlash bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot natijalari yoritiladi. Savdo xizmatlarining roli, ularning turli jihatlar hamda O'zbekistonda ushbu sohaning rivojlanish tendensiyalari tahlil qilinadi (Ilmiy jurnal, 2022).

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, savdo xizmatlari iqtisodiy tizimning ajralmas qismi bo'lib, u quyidagi asosiy vazifalarni bajaradi:

- ➡ Tovar va xizmatlarning bozorga yetib borishini ta'minlash – ishlab chiqaruvchi va iste'molchi o'rtasidagi aloqani yo'lga qo'yadi;
- ➡ Bozor muvozanatini saqlash – talab va taklifni muvozanatlash orqali narx barqarorligini ta'minlaydi;
- ➡ Ish o'rinlari yaratish – savdo xizmatlari sohasi bandlik darajasini oshirishga yordam beradi;

- ➡ Raqobat muhitini shakllantirish – bozorda samaradorlik va sifatni oshirishga xizmat qiladi;
- ➡ Innovatsiyalarni joriy qilish – elektron tijorat va raqamli texnologiyalarni rivojlantirish orqali savdo xizmatlarining yangi formatlarini yaratadi.

1-jadval

Savdo xizmatlarining iqtisodiy tabiati va tasniflanishi bo'yicha SWOD tahlili

S (Strengths) – Kuchli tomonlar	W (Weaknesses) – Zaif tomonlar
1. Katta bozor hajmi – aholining doimiy ravishda o'sib borishi savdo xizmatlariga talabni oshiradi. 2. Strategik geografik joylashuv – O'zbekiston xalqaro savdo yo'llarida joylashgani eksport va import imkoniyatlarini kengaytiradi. 3. Raqamli transformatsiya jarayonlari – elektron tijoratning jadal rivojlanishi savdo xizmatlarini samarali tashkil etishga yordam beradi. 4. Tadbirkorlik muhitining yaxshilanishi – davlat tomonidan kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash choralari ko'rilmogda. 5. Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik – Jahon savdo tashkiloti (WTO), Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi (YeOII) va boshqa tashkilotlar bilan hamkorlik savdo imkoniyatlarini kengaytiradi.	1. Logistika va infratuzilmaning sust rivojlanishi – zamonaviy omborxonalar va transport tizimining yetishmovchiligi savdo xizmatlarining samaradorligini pasaytiradi. 2. Elektron tijoratning past ulushi – an'anaviy savdo xizmatlari ustunlik qilmoqda, raqamli savdo esa hali to'liq rivojlanmagan. 3. Moliyalashtirish muammolari – kichik va o'rta biznes uchun kredit olish shartlari murakkabligi ularning rivojlanishini sekinlashtiradi. 4. Soliq yuklamasining yuqoriligi – tadbirkorlar uchun soliq yukining og'irligi savdo xizmatlarining kengayishiga to'sqinlik qiladi. 5. Texnologik innovatsiyalar yetishmovchiligi – zamonaviy texnologiyalarni savdo xizmatlarida keng qo'llash hali yetarli darajada emas.
O (Opportunities) – Imkoniyatlar	T (Threats) – Tahdidlar
1. Elektron tijoratni rivojlantirish – internet va mobil texnologiyalar savdo xizmatlarini tezroq va samaraliroq tashkil qilish imkoniyatini beradi. 2. Chet el investitsiyalarini jalb qilish – xorijiy sarmoyadorlarni jalb etish orqali zamonaviy savdo infratuzilmasini rivojlantirish mumkin. 3. Raqamli to'lov tizimlarini kengaytirish – kontaktless va onlayn to'lov tizimlarining rivojlanishi mijozlarga qulaylik yaratadi. 4. Xalqaro bozorga chiqish – eksport hajmini oshirish orqali savdo xizmatlarining global iqtisodiyotga integratsiyasini kuchaytirish mumkin. 5. Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash – savdo xizmatlari sohasida soliq imtiyozlari va davlat subsidiyalarining mavjudligi biznes uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.	1. Iqtisodiy beqarorlik – global iqtisodiy inqirozlar va inflyatsiya savdo xizmatlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. 2. Raqobatning ortishi – xorijiy va yirik kompaniyalar mahalliy biznes uchun jiddiy raqobatchiga aylanmoqda. 3. Huquqiy va tartibga solish muammolari – tez-tez o'zgarib turadigan qonunchilik biznes yuritish jarayonini murakkablashtiradi. 4. Texnologik qoloqlik xavfi – zamonaviy innovatsiyalarni joriy etmaslik savdo xizmatlarining rivojlanishini sekinlashtiradi. 5. Kiberxavfsizlik muammolari – onlayn savdo va to'lov tizimlarining rivojlanishi bilan birga firibgarlik va kiberhujumlar xavfi ortib bormoqda.

Manba: muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Tadqiqot davomida savdo xizmatlarini turli mezonlar asosida tasniflash mumkinligi aniqlandi. Ularning eng muhimlari quyidagilar:

a) Savdo xizmatlarining shakliga ko'ra

→ Chakana savdo (retail trade) – yakuniy iste'molchilarga mahsulot yetkazib berish xizmatlarini o'z ichiga oladi;

→ Ulgurji savdo (wholesale trade) – ishlab chiqaruvchilar, distribyutorlar va korxonalar o'rtasidagi savdo jarayonlarini qamrab oladi.

b) Ko'rsatish usuliga ko'ra

→ An'anaviy savdo xizmatlari – jismoniy do'konlar va bozorlar orqali amalga oshiriladi;

→ Elektron tijorat va onlayn xizmatlar – internet platformalar orqali amalga oshiriladigan savdo operatsiyalarini o'z ichiga oladi.

c) Bozor ishtirokchilariga ko'ra

→ B2B (Business to Business) – kompaniyalar o'rtasidagi savdo xizmatlari;

→ B2C (Business to Consumer) – korxonalar va yakuniy iste'molchilar o'rtasidagi savdo xizmatlari;

→ C2C (Consumer to Consumer) – iste'molchilar o'rtasidagi onlayn platformalar orqali amalga oshiriladigan savdo xizmatlari.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda savdo xizmatlari sohasida bir qancha muhim o'zgarishlar kuzatilmoqda:

⇒ Savdo infratuzilmasining rivojlanishi – yangi savdo markazlari, bozorlar va logistika tarmoqlari kengaymoqda;

⇒ Elektron tijoratning tez sur'atlarda o'sishi – elektron to'lov tizimlarining rivojlanishi natijasida internet-do'konlar soni ko'paymoqda;

⇒ Xalqaro savdoga integratsiya jarayoni – O'zbekiston xalqaro savdo tashkilotlari bilan hamkorlikni kengaytirib, eksport-import hajmini oshirmoqda;

⇒ Raqobat muhitining kuchayishi – mahalliy va xorijiy kompaniyalar o'rtasida savdo xizmatlari bozorida raqobat tobora ortib bormoqda.

Tadqiqotdan quyidagi asosiy natijalar aniqlandi:

⇒ Savdo xizmatlari iqtisodiy rivojlanishning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u tovarlar harakati va iste'molchilarga yetkazib berish jarayonlarini optimallashtirishga xizmat qiladi.

⇒ Savdo xizmatlarini tasniflashda chakana va ulgurji savdo, an'anaviy va elektron tijorat, B2B, B2C va C2C kabi modellarning o'ziga xos xususiyatlari bor.

⇒ O'zbekistonda savdo xizmatlarining rivojlanishi ijobiy dinamikaga ega bo'lib, elektron tijoratning o'sishi va raqobat muhitining kuchayishi kuzatilmoqda.

⇒ Biroq, sohada infratuzilma yetishmovchiligi, logistika muammolari va raqamli xizmatlarning rivojlanishidagi ayrim cheklovlar mavjud.

Xulosa va takliflar.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, savdo xizmatlari zamonaviy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u ishlab chiqaruvchi va iste'molchi o'rtasidagi bog'liqlikni ta'minlaydi, bozor muvozanatini saqlaydi va iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi. Savdo xizmatlarining iqtisodiy mohiyati va tasniflanishi turli yondashuvlar asosida tahlil qilindi va quyidagi asosiy natijalarga erishildi:

Birinchidan, savdo xizmatlari iqtisodiy jarayonlarning ajralmas qismi bo'lib, ular nafaqat tovar almashinuvi, balki mehnat bozori, innovatsiyalar va moliyaviy tizimlar bilan ham bog'liq.

Ikkinchidan, savdo xizmatlari turli shakllarga ega: chakana va ulgurji savdo, an'anaviy va elektron tijorat, B2B, B2C va C2C kabi zamonaviy modellar tobora keng tarqalmoqda.

Uchinchidan, O'zbekistonda savdo xizmatlari sohasida ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda: elektron tijoratning rivojlanishi, savdo infratuzilmasining kengayishi va xalqaro savdoga integratsiya jarayonlari jadallashmoqda.

To'rtinchidan, ba'zi muammolar ham mavjud: savdo logistikasining rivojlanmaganligi, raqamli savdo infratuzilmasidagi kamchiliklar, kichik biznes va tadbirkorlar uchun moliyaviy resurslarning cheklanganligi.

Ushbu natijalar asosida savdo xizmatlarining rivojlanishini jadallashtirish uchun quyidagi takliflar 2-jadvalda ilgari surildi:

2-jadval

Savdo xizmatlarining rivojlanishini jadallashtirish bo'yicha takliflar

1. Elektron tijoratni rivojlantirish
→ Raqamli savdo platformalarini yaratish va rivojlantirishga davlat va xususiy sektor hamkorligini kengaytirish;
→ Elektron to'lov tizimlarini takomillashtirish va ulardan foydalanishni ommalashtirish;
→ Onlayn biznes va raqamli marketing bo'yicha tadbirkorlar uchun o'quv dasturlarini tashkil etish.
2. Savdo infratuzilmasini takomillashtirish
→ Logistika va transport tizimini rivojlantirish orqali savdo xizmatlarining samaradorligini oshirish;
→ Yangi savdo markazlari va biznes-hublarni tashkil etish;
→ Ichki va xalqaro savdo koridorlarini kengaytirish orqali eksport imkoniyatlarini oshirish.
3. Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash
→ Tijorat banklari orqali savdo sohasidagi tadbirkorlar uchun imtiyozli kreditlar ajratish;
→ Mahalliy ishlab chiqaruvchilar va savdo xizmatlari ko'rsatuvchi korxonalar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish;
→ Xizmatlar bozorida sog'lom raqobatni ta'minlash uchun monopoliyalashuvning oldini olish.
4. Huquqiy va institutsional islohotlar
→ Savdo xizmatlari sohasida normativ-huquqiy bazani takomillashtirish.
→ Chet el investitsiyalarini jalb qilish uchun qulay ishbilarmonlik muhitini yaratish.
→ Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha qonunchilikni yanada modernizatsiya qilish.
5. Innovatsion yondashuvlarni joriy etish
→ Savdo xizmatlarida sun'iy intellekt, blockchain va big data texnologiyalaridan foydalanish.
→ Raqamli marketing va mijozlarga xizmat ko'rsatishning innovatsion usullarini keng tatbiq etish.
→ Startaplarni rivojlantirish va ularga davlat tomonidan grantlar ajratish tizimini takomillashtirish.

Manba: muallif ishlanmasi.

SWOT tahlili natijalaridan kelib chiqib, O'zbekistonda savdo xizmatlari sohasini rivojlantirish uchun quyidagilarni amalga oshirish lozim:

- ✓ Elektron tijorat va raqamli savdo xizmatlarini rivojlantirish;
- ✓ Savdo-logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish;
- ✓ Savdo korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash;
- ✓ Raqobatbardosh va innovatsion yondashuvlarni joriy etish
- ✓ Huquqiy bazani takomillashtirish va soddalashtirish.

Agar ushbu chora-tadbirlar amalga oshirilsa, O'zbekistonning savdo xizmatlari bozori yanada samarali rivojlanib, xalqaro maydonda raqobatbardosh bo'lishi mumkin. [18, 19] Savdo xizmatlarining iqtisodiy tabiati va tasniflanishi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatadiki, bu soha nafaqat iqtisodiy o'sishning muhim omili, balki bandlik, innovatsiyalar va global iqtisodiy integratsiya jarayonlarining ajralmas qismi hisoblanadi.

O'zbekistonda savdo xizmatlarini rivojlantirish uchun elektron tijoratni kuchaytirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega. Ushbu takliflarni amalga oshirish orqali savdo xizmatlari sohasi yanada samarali rivojlanib, mamlakat iqtisodiyoti raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar /Jumepamypa/Reference:

- Abdulkarimov I. (2010) *Xizmatlar sohasi iqtisodiyoti*. Toshkent: Iqtisodiyot.
- Adam Smith. (1776) *The Wealth of Nations*. London: W. Strahan and T. Cadell.
- Brynjolfsson, Erik & Andrew McAfee. (2014) *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W.W. Norton & Company.
- David Ricardo. (1817) *Principles of Political Economy and Taxation*. London: John Murray.
- Ilmiy jurnal (2022) *Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ilmiy jurnali*. Xizmatlar sohasining rivojlanish tendensiyalari. Toshkent.
- Joseph Schumpeter. (1934) *The Theory of Economic Development*. Harvard University Press.
- Joseph Stiglitz, Paul Krugman. (2002) *International Trade and Economic Policy*. MIT Press.
- Karimov I.A. (1993) *O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish strategiyasi*. Tashkent: O'zbekiston.
- Kenneth C. Laudon, Carol Guercio Traver. (2020) *E-commerce: Business, Technology, Society*. Pearson.
- Michael E. Porter. (1985) *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. The Free Press.
- O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2023) *O'zbekiston iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari*. Toshkent.
- OECD (2022) (Organization for Economic Co-operation and Development). *Digital Trade and E-commerce Report*. OECD Publishing.
- Philip Kotler, Kevin Lane Keller. (2016) *Marketing Management*. Pearson Education.
- Qaror (2022) *O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori*. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha davlat dasturi. Toshkent.
- Qo'chqorov U. (2018) *O'zbekistonda savdo xizmatlarini rivojlantirishning dolzarb masalalari*. Toshkent: Fan.
- Salimov I., Xodjayev A. (2017) *Tijorat faoliyati va xizmatlar bozori*. Toshkent: Iqtisodiyot.
- World Trade Organization (WTO) (2021). *World Trade Report 2021: Economic Resilience and Trade*. WTO Publishing.